

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 17 (Ağustos/August 2024), s. 145-162.

Geliş Tarihi-Received: 30.04.2024

Kabul Tarihi-Accepted: 11.07.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.214

Türkçe ve Yunanca Sözlüklerde Bulunan Yük Hayvanlarıyla İlgili Kalıplaşmış Söz Birimleri

Formulaic Phrases Related to Beast of Burden Found in Turkish and Greek Dictionaries

Merve KOLDAMCA YILMAZ*

Öz

Bu çalışmada, Türkçe ve Yunanca sözlüklerde yük hayvanlarıyla ilgili oluşturulan kalıplaşmış ifadelerin analizi yapılmaktadır. Çalışmanın örnekleminde her iki dilde yük hayvanları ile oluşturulan ifadeler yer almaktadır. Söz konusu ifadeler her iki dilde de karşılaştırmalı dilbilim yöntemlerine dayanarak incelenmiş, nitel yöntemlere ve içerik analizine göre sınıflandırılmıştır.

Hayvanların; her dilsel topluluğun yaşamında ve her kültürde kabulü genellikle değerlere ve inançlara dayalıdır. Her kültürde hayvanlar, fiziksel özellikleri ve alışkanlıklarından başlayarak olumlu ya da olumsuz nitelikleriyle insanların karakterlerini yansıtır. Bu çalışma için özellikle ilgi çekici olan; iki dilin söz varlığının hayvan isimleriyle yerleşik metaforik ifadeler açısından, uzun vadeli coğrafi ve sosyo-kültürel dilsel teması göz önüne alındığında araştırılması, yorumlanması ve değerlendirilmesidir.

Türkçede 4 yük hayvanı ile oluşturulan 75, Yunancada ise 4 yük hayvanı ile oluşturulan 57 kalıplaşmış ifade tespit edilmiştir. İki dil arasında yer alan ifadeler çoğunlukla eşdeğer anlamsal çağrışımlar göstermektedir. Türkçe ve Yunanca dillerinin ediniminde ve çeviri çalışmalarında kullanılmak üzere bir veri oluşturmak ve iki dil arasındaki dilbilim çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kalıplaşmış ifadeler, yük hayvanları, Türkçe, Yunanca.

Abstarct

In this study, stereotyped expressions created with beast of burden in Turkish and Greek dictionaries are analyzed. The sample of the study includes expressions created with beast of burden in both languages. The expressions in question were examined in both languages based on comparative linguistics methods and classified according to qualitative methods and content analysis of animals.

Its acceptance in the life of every linguistic community and in every culture is often based on values and beliefs. In every culture, animals reflect the characters of people with their positive or negative qualities, starting from their physical characteristics and habits. Of particular interest to this study; It is the research, interpretation and evaluation of the vocabulary of two languages in terms of metaphorical expressions embedded in animal names, considering their long - term geographical and socio-cultural linguistic contact.

* Dr., e-posta: ymerve@bscc.duth.gr, ORCID: 0000-0002-3722-1494.

75 stereotyped expressions formed with 4 beast of burden in Turkish and 57 stereotyped expressions formed with 4 beast of burden were identified in Greek. Expressions between the two languages often show equivalent semantic connotations. It is aimed to create data to be used in the acquisition and translation studies of Turkish and Greek languages and to contribute to linguistic studies between the two languages.

Keywords: Stereotyped expressions, beast of burden, Turkish, Greek

1. Giriş

Hayvanlar kavramsal metaforların ortak alan kaynağıdır ve bu kaynak insan deneyimine dayanır. Bu deneyimin evrenselliği, farklı dillerde ve kültürlerde çok kelimeli ifadelerde ortaya çıkan kavramsal metaforları oluşturur (Colson, 2008, s. 193). Aynı gözlem, akraba dillerde ve ilgisiz dillerde insanlığın kültürel ve kavramsal deneyiminin bir deposu olarak yerleşik metaforik ifadelerde bulunur (Dobrovolskiy, 1988, s. 193, Kövecses ve Szabo, 1996). Hatta Balkan dillerinde bulunan yerleşik ifadelerin Arapça, Çince, Farsça ve Japonca gibi ilgisiz dillerle semantik ve morfolojik benzerlikler göstermesi oldukça ilgi çekicidir (Tomici, 1983, s. 236).

Hayvanları kişileştirme sanatının kökeni Eski Yunan'da Aesopos'un öykülerine dek uzanmaktadır. Modern yaklaşımların yanısıra anlatılarda 'hayvanları kişileştirme eğilimi' için Avrupa Edebiyatı'na geçmiş olan fabl edebiyatı ve Ezop masallarının başlangıç noktası oluşturmaktadır. Özellikle hayvan isimleriyle oluşturulan metaforik ifadelerin çokluğu, belki de insanların hayvanları kişileştirme eğiliminde olduğunu ve buna paralel olarak insan davranışlarını ve özelliklerini metaforik kavramsal haritalar yoluyla işaret ediyor olabilir (Kövecses, 2002, s. 221). Bunun nedeni insanların temel, evrensel bir metaforu paylaşmasıdır: 'İnsan bir hayvandır' (Kövecses ve Szabo, 1996; Kövecses, 2005). Ancak aynı zamanda metaforlar ' karmaşık metaforlarda' belirli çevresel deneyimlere dayanmaktadır (Charteris-Black ve Ennis, 2001; Charteris-Black, 2002; Boers, 2003, s. 232). Dolayısıyla Deignan'a göre hayvanlarla metafor oluşturulması, farklı insanların insanlara, nesnelere ve durumlara karşı tutum ve algılarını gösterme yollarından biridir. Bunun araştırılması farklı kültürlerin özgünlüklerini ortaya koyabilir (Deignan, 2003, s. 255).

Hayvan adlarıyla geçen ifadeler; kültürel, dinî, tarihî ve edebî geleneklerin bir sonucu olarak her dil topluluğunda tamamen eş değer, kısmen eş değer ve tamamen farklı (anlamsal ve morfolojik) olabilir (Tournier, 1986, s. 332-348, Desporte ve Martin-Berthet, 1995, s. 115-117). Doğal ve kültürel ortamlar, kavramsal başlangıç noktasının özgüllüğüne, bilgi sistemine ve öznel değer sistemine dayalı olarak yerleşik metaforik ifadeleri belirler ve farklılaştırır (Deignan, 2003; Littlemore, 2003). Aynı zamanda metaforik ifadeler; çağdaş kültürün bir yansıması olmaktan çok, bir dereceye kadar kültürel bir kalıntıdır; yani yerleşik ifadelerin çoğu artık bireysel konuşmacılar tarafından doğrudan deneyimlenemeyebilir, ancak hala ortak bir kültürün parçası olarak paylaştıkları bilgiye dair ipuçları veren 'kültürel depo' dur (Deignan, 2003, s. 270).

Her kültürün değer sisteminde, hayvanlar insan merkezli bir bakış açısıyla ele alınır. İnsanların kendi özelliklerini bu şekilde ifade etmesi doğal çevrenin ve kültürün çeşitlenmesine ve ifadelerin farklılaşmasına neden olur. Kalıplaşmış ifadeler; kısa ve mecazi anlatımlarıyla metafor ve benzetme açısından zengin bir malzeme sunar (Loukatos, 2008, s. 122). Çünkü gerçek bir anlamın mecazi bir kavramsal aktarımını oluştururlar (Meraklis, 1985, s. 10).

Genel olarak Balkan halkları ve özel olarak da Yunan ve Türkler söz konusu olduğunda, yüzyıllardır süren bir arada yaşama, iki dillilik ve ödünç alma olgusuyla yapısal, söz dizimsel ve anlamsal eşdeğerlik ortaya çıkması muhtemeldir (Setatos, 1990,

s. 129). Buna paralel olarak iki dilde yer alan ifadeler arasında beklenen farklılıklar, farklı ontolojik ve kültürel yönelimleri yansıtacaktır (Evseev, 1979, s. 6).

Türkçe ve Yunancada bulunan kalıplaşmış ifadelerin karşılaştırmalı analizi; dilde kodlanan kültürel kavramları ve insan yaşamının tüm yönlerini yaşam, ölüm, beden, duygu, din, cinsiyet, ilişkiler, yaşlanma vb. ortaya çıkarabilir. Dolayısıyla bu çalışmaya, aynı bulgunun; doğal dünyanın, günlük yaşamın ve her dil topluluğunun kültürünün bir parçası olan hayvanlar için de geçerli olduğu şeklindeki varsayım ile bakıyoruz. Her durumda figüratif dilin; hedef dil ve ana dilde karşılaştırmalı analizi hedef dili edinenler için faydalıdır çünkü bireysel ifadeler düzeyinde diller arası benzerlik ve farklılıkların vurgulanmasına yardımcı olabilir (Deignan, 2003, s. 270).

2. Yöntem

Araştırmada, Türkçede ve Yunancada hayvan ismi içeren kalıplaşmış ifadeler her iki dilde de yük hayvanları ile sınırlandırılarak ele alınmıştır. Veri toplamamızda kullanılan kaynaklar sözlüklerden oluşmaktadır. Türkçede Püsküllüoğlu, (2006), *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Aksoy, (2015), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü ve Türk Dil Kurumunun internet sitesi*, Yunancada; *Lexikó tis Koinís Neoellinikís* (2005), Anagnostopoulou, Bousouíni - Gkésoura, (2010), *1864 Παροιμίες και γνωμικά - Ξέρουμε τι σημαίνουν*, Natsoúlís, (2011), *3000 Λέξεις και φράσεις παροιμιώδεις*, Pántos, (2013), *Νεοελληνικές φράσεις, Εκφράσεις, παροιμίες, γνωμικά, εκκλησιαστικές ρήσεις, φράσεις αργκό* kullanılmıştır. Söz konusu ifadeler her iki dilde karşılaştırmalı dilbilim yöntemlerine dayanılarak incelenmiş, nitel yöntemlere ve içerik analizine göre sınıflandırılmıştır. Yunanca ifadeler, parantez içerisinde Türkçe anlamlarıyla verilmiştir. Mevcut ifadelerin yorumlanmasında tümevarım yöntemi kullanılmıştır. Tablolarda Türkçe ve Yunancada hayvan isimleri ile oluşturulan ifadelerde geçen hayvanların listesi, kullanım sıklığına göre listelenmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Yunancada Yük Hayvanı İçeren Kalıplaşmış İfadeler

3.1.1. Γαίδαρως - Eşek

(1) Του έφταξε ο γαίδαρως, κι έδειρε το σαμάρι (*Eşeğin hatasıydı, semeri dövdü*): Ceza veremeyip, sorumlu kişiden sorumluluk talep edememesi nedeniyle sorumsuz veya daha az güçlü olanın cezalandırıldığı durumlarda söylenir (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 211).

(2) Γαίδαρως κλάνει στους Φασουλά το χάνι (*Eşek Fasoulas'ın hanında osurur*): Önemsiz ve dikkate değer olmayan olaylardan bahsedilirken kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 224).

(3) Όσο ο γαίδαρως γκαρίζει, τόσο ο κόλος του ανοίγει (*Eşek ne kadar anırırsa kıcı da o kadar açılır*): Yalnızca protesto etmeyi ve kendilerine zarar vermeyi başaran önemsizleri ifade eder (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 231).

(4) Το χέρσο χωράφι το χέζει ο γαίδαρως (*Eşek çıplak tarlaya pisler*): İhmal edilen, önemsenmeyen her şey sömürülür ve istismar edilir (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 234).

(5) Φταιει ο γαίδαρως και δέρνουν το σαμάρι (*Eşek suçludur, semerini döverler*): Suçluyu cezalandırmak yerine masumu cezalandıranlar için söylenir (Pántos, 2013, s. 61).

(6) Γαϊδάροϋ λύραν έπαιζαν κι αυτός τ' αφτιά του τάρραξε (*Eşeğe lir çaldırdılar, o da kulaklarını dikti*): Duyarsız ve talihsiz kişiler için kullanılır (Pántos, 2013, s. 61).

(7) Δεν ξέρει να μοιράσει δύο **γαϊδάρων** τ'άχυρο (*İki eşeğin samanını bölüştürmekten aciz*): Tamamen beceriksiz kişiler için söylenen bir ifadedir (Pántos, 2013, s. 61).

(8) Ήταν στραβό το κλήμα, τό'φαγε κι ο **γαϊδαρος** (*Asma yamuktu, eşek de yedi*): Zaten haksız bir davanın kötü sonucunda söylenir (Pántos, 2013, s. 61).

(9) **Γαϊδαρος** δεμένος, νοικοκύρης αναπαυμένος (*Eşek bağlı, sahibi istirahatte*): Kim malını sağlama alırsa, kaygısı olmaz (Pántos, 2013, s. 61).

(10) Αντί να βογκάει το **γαϊδούρι** βογκάει το σαμάρι (*Eşek anıracağına, semeri anırır*): Birisi başkasının yaşadığı bir şeyden şikâyet ettiğinde kullanılır (Pántos, 2013, s. 62).

(11) Ξεσαμάρωτο **γαϊδούρι** (*Semersiz eşek*): Asi ve kaba kişiler için kullanılır (Pántos, 2013, s. 62).

(12) **Γαϊδαρος** αει **γαϊδαρος** (*Eşek hep eşek*): Birini kötü ve kaba davranışlarından dolayı azarlamak istendiğinde söylenir (Natsoúlis, 2011, s. 139)

(13) Κατά φωνή κι ο **γαϊδαρος** (*Sesiyle de işte eşek*): Az önce bahsettiğimiz bir kişiyi aniden karşımızda görünce söylenir (Natsoúlis, 2011, s. 336)

(14) Πετάει ο **γαϊδαρος**; Πετάει (*Eşek uçar mı uçar*): Mantıksız olsa bile genellikle başka şeyler yüzünden başka birinin fikrini kabul etmeye zorlanan biri için kullanılır (Natsoúlis, 2011, s. 519).

(15) **Γαϊδαρος** πάντα ο **γαϊδαρος**, κι ας του φορούν και σέλα (*Eşek eğerli de olsa her zaman eşektir*): Ne üniforma ne de büyük bir makam, doğası gereği bayağı olan bir adamı asil yapmaz anlamına gelir (Natsoúlis, 2011, s. 139).

(16) Άλλα εκαρτέρει ο **γαϊδαρος**, και άλλα τονε βρήκαν (*Eşeğin beklentisi başkaydı, bulduğu başka oldu*): Güç başkasının elindeyken ve ilgili kararları verirken geleceğe dair tahminlerimize ve beklentilerimize güvenemeyiz (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 50).

(17) Φάγαμε το **γαϊδαρο** κι έμεινε η ουρά (*Eşeği yedik, kuyruğu kaldı*): Zorlukların çoğunu atlatıp sona yaklaşma durumu için söylenir (*Lexikó tis Koinís Neoellinikís* [LKN], 2005, s. 292).

(18) Ανταμικός \ Μισιακός ο **γαϊδαρος**, για να τον φάει ο λύκος (*Eşek bir kurt tarafından yenmek için işbirliği yapmaz*): Bir varlık çok sayıda kişinin mülkiyetinde olduğunda genellikle terk edilmiş ve metruk halde kalır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 59).

(19) Είπε ο **γαϊδαρος** τον πετεινό κεφάλια (*Eşek horoza kalın kafalı (aptal) dedi*): Kendisinde bulunan kusurlardan dolayı büyük ölçüde başkalarını suçlayan kişi hakkında söylenir (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 86).

(20) Ο πεινασμένος **γαϊδαρος** ξολιές δε λογαριάζει (*Aç eşek sopayı hesaplamaz*): Acil bir ihtiyacımızı karşılamak için ne zorlukları ne de sıkıntıları hesaba katarız anlamında söylenir (Anagnostopoulou, Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 125).

(21) Ορμήνεια δίνει η αλεπού να φυτετούν τ'αμπέλια, κι ορμήνεια δίνει ο **γαϊδαρος** να μείνουνε λιβάδια (*Tilki asmaların dikileceğine, eşek ise çayırların kalacağına dair yemin eder*): İnsanlar kendi çıkarlarına göre konuşur ve hareket ederler (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 133).

(22) Όταν σκοντάψει τ'άλογο \ ο γάιδαρος, όλοι του λένε 'τόφλα' (*At / eşek tökezlediğinde herkes ona kör der*): Bir kişi zarar gördüğünde ya da bir hata yaptığında, genellikle başkaları ayağa kalkıp ona yardım etmek yerine onunla dalga geçip gülerler (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 138).

(23) Στο γάμο πάει ο γάιδαρος ή για νερό ή για ξύλα (*Eşek düğüne ya su için ya da odun için gider*): Zayıf ve önemsiz insanlar sosyal etkinliklere yalnızca yardım etmek veya bazı ev işleri yapmak için davet edilir (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 150).

(24) Όσπου να 'βγει το τριφύλλι, ψόφησεν ο γάιδαρος (*Yonca topraktan bitene kadar eşek öldü*): Acil bir ihtiyacın karşılanmasında gecikmenin hoş olmayan bir sonuç doğurduğu söylenir (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 168).

(25) Κι ας έχει ο γάιδαρος φωνή, για ψάλτη δεν τον κράζουν (*Eşeğin sesi olsa bile, ona şarkıcı demezler*): Vasıfsız, elverişsiz ve belirli bir işe uygun olmayan işler için kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 191).

(26) Τι να σε φάει γάιδαρος, τι να σε φάει αρκούδα (*Seni ne eşek yer, ne ayı yer*): Bir çok kişiye ait olan bir varlık çoğu zaman terk edilir ve bakıma muhtaç hale gelir (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 208).

(27) Δυο γάιδαροι μαλώνανε σε ξένο αχυρώνα (*Yabancı bir ahırda iki eşek kavga eder*): Dış işlere karışan, kendisine ait olmayan konularda tartışanlara denir (Natsoúlis, 2011, s. 187).

(28) Καποιανού του χάριζαν ένα γάιδαρο κι αυτός τον κοιτάζε στα δόντια (*Birine eşek hediye edildi o da dişlerine baktı*): Kendisine verilen hediyeye değer vermeyip ayrıntılarla meşgul olan kişi için söylenir (Natsoúlis, 2011, s. 663).

(29) Γάιδαρο που δεν μپοδίζει άφησέ τον κι ας γκαρίζει (*Bir engel (sorun) teşkil etmeyen eşek bırak anırsın*): Eğer bir şey seni rahatsız etmiyorsa, sen de onu rahatsız etme anlamında kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 182).

(30) Δουλεύουνε τα άλογα, και τρώνε τα γαϊδούρια (*Atlar çalışır, eşekler yer*): Yani değerli olanlar çalışıp çabalarırken, değersiz olanlar zevkini sürer anlamında kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 183).

(31) Το χαμηλό το γάιδαρο όλοι τον καρβάλανε (*Alçak eşeğe herkes biner*): Gücü yetersiz görüneni sömürmek isteyen çok olur anlamında kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 210).

(32) Χτύπησε το γάιδαρο ν' ακούσεις τις πορδές του (*Osuruk sesini duymak için eşeği tekmele*): Kötü niyetli ve bayağı insanları kışkırtığımızda onlardan bayağı sözler duymamız doğaldır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 236).

(33) Το γάιδαρο δεν τον ρωτούν, όταν τον σαμαρώνουν (*Eşeğe semer vurulurken ona sorulmaz*): Reddedmeden görevleri yerine getirmek zorunda kaldığımız durumlar hakkında söylenir (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 209).

(34) Η γαϊδούρα σαράντα πουλάρια έκαμε, και το σαμάρι δεν της έλειψε (*Eşek kırk tay doğurdu, semeri eksik olmadı*): Çok çocuğu olan, hayatları boyunca hiçbir yardım almadan çalışan ve sıkıntı çekenler için söylenir (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 93).

(35) Η κουρούνα το γαϊδούρι για καλό δεν το φειρίζει (*Karga eşeğin bitini hayırına kemirmez*): Kötü insanların hareketlerinde ve eylemlerinde nadiren iyi niyetleri vardır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 94).

(36) Κάλλιο **γαϊδουρόδενε**, παρά **γαϊδουρογύρευε** (*Eşeği aramak yerine onu sağlam kazığa bağlamak yeğdir*): Bir şey yapmadan önce önlem alınması gerektiğini aksi taktirde çok büyük zararlar olabileceğini anlatan bir ifade (Natsoúlis, 2011, s. 321).

(37) Μη στάξει η ουρά του **γαϊδάρου** (*Eşeğin kuşruğu damlamasın*): Bir hasara uğramışken önemsiz bir şeyin bir detayına dikkat edip endişelenen ve onun en önemli kısmını görmezden gelen için söylenir (Natsoúlis, 2011, s. 418).

(38) Χτυπάει το **γαϊδούρι** του, ζημιώνει το σακούλι του (*Eşeğine vurur, çuvalına zarar verir*): Öfkeyle yapılan bir hareket kendisine zarar verecek şekilde yanlış sonuçlar doğurabilir anlamında kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 199).

(39) **Γαϊδούρι** κλάνει στο Μοριά, στην Πόλη φτάνει η μυρωδιά (*Mora'da eşek osurur, İstanbul'a kokusu gelir*): Utanç verici bir eylemin sonucu çok uzalara dahi ulaşır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 220).

(40) Του **γαϊδάρου** χάρη κάνεις, μόνο τ'άχερά σου χάνεις (*Eşeğe iyilik yaparsan, sadece samanını kaybedersin*): Kaba birine yaptığını iyilik veya hizmet boşuna gider, çünkü o bunu ne kabul eder ne de hak eder (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 161).

3.1.2. Αλογο - At

(1) Πράσινα άλογα (*Yeşil at*): Aptalca, akıl almaz şeyler anlamına gelir. Birisi bu ifadeyi söylediğinde, mantıksız şeylerden bahsediyordur (LKN, 2005, s. 71).

(2) Αυτοί δεν έχουν **άλογα**, τα πόδια καβαλάνε (*Atları yok, ayaklarına binerler*): Şair Paul Verlaine serserileri böyle tanımlıyor. Zenginlikleri yok ama gözlerinde altın var (Natsoúlis, 2011, s. 110).

(3) Βαρβάτος-Βαρβάτο **άλογο** (*eril hayvanlar için, Çılgın at*): Hadım edilmemiş hayvan yetenekli kişiler için söylenir, güçlü olan üstün adam demek (Natsoúlis, 2011, s. 123).

(4) Αν σε ρίξει τ'άλογο, ξεπέζεψε και σέρ'το (*At seni üzerinden atarsa, in ve onu yedeğine al*): Eylemlerimizi ve hareketlerimizi ayarlayarak zorluklarla ve sorunlarla baş edebiliriz anlamında kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 58).

(5) Μουλάρι ποιος σε γέννησε; Τ'άλογο είν'ο θείος μου (*Seni kim doğurdu katır? At benim amcamdır*): Kökenlerinden utanıp, sürekli bazı büyük akrabalarıyla ilişkilerini göstermeye çalışanlar için kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 117).

(6) Όταν σκοντάψει τ'άλογο, όλοι του λένε "τύφλα" (*At tökezleyince herkes ona kördür*): Bir kişi zarar gördüğünde ya da bir hata yaptığında, genellikle başkaları ayağa kalkıp ona yardım etmek yerine onunla dalga geçip gülerler (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 138).

(7) Όταν φοφήσουν τ'άλογα, τιμή έχουν τα γαϊδούρια (*Atlar öldüğünde, eşekler onurlandırılır*): Değerli ve yetenekli olan kayb olduğunda, beceriksiz ve önemsiz olan değer kazanır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 138).

(8) Το **άλογο** μονάχο του αυξάνει την ταγή του (*At tek başına tayını arttırır*): Sunduğunuz şeye göre karşılık gelen ödüle sahip olursunuz anlamında kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 156).

(9) Το πληγιασμένο τ'άλογο σαν δει τη σέλα, τρέμει (*Yaralı at eyeri görünce titrer*): Geçmişte yaşadığımız durumun karşılaştığımızda, aynı şeyi tekrar yaşayabileceğimiz düşüncesiyle paniğe kapılırız (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 159).

(10) Που ιπιπέει ξένο άλογο μεσοστρατίς πεζεύει (*Kim yolun ortasında yabancı bir ata biner*): Size ait olmayan bir şeyden hiçbir zaman kesin bir fayda sağlayamazsınız anlamında kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 143).

(11) Δουλεύουνε τα άλογα, και τρώνε τα γαϊδούρια (*Atlar çalışır, eşekler yer*): Yani değerli olanlar çalışıp çabalarken, değersiz olanlar zevkini sürer anlamında kullanılır. (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 183).

(12) Δούρειος ίππος (*Truva atı*): Odysseus'un askerlerinin Troia'ya gizlice girmek için saklandığı tahta ata atıf vardır (LKN, 2005, s. 616).

3.1.3. Μουλάρι - Katır

(1) Δουλεύει σαν μουλάρι (*Katır gibi çalışmak*): Çok sıkı çalışmak (LKN, 2005, s. 875).

(2) Μουλάρι ποιος σε γέννησε; Τ' άλογο είν' ο θείος μου (*Seni kim doğurdu katır? At benim amcamdır*): Kökenlerinden utanıp, sürekli bazı büyük akrabalarıyla ilişkilerini göstermeye çalışanlar için kullanılır (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 117).

(3) Το μουλάρι κι αν παινιέται, από γάιδαρο κρατιέται (*Katır övünse de kökeni eşeğe dayanır*): Mütevazı kökenlerinden utanarak, büyük akrabalarıyla ilişkilerini sürekli sergileyenleri ifade eder (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 117).

3.1.4. Καμήλα - Deve

(1) Ψηλός \ ψηλή σαν γκαμήλα: (*Deve gibi uzun*): Çok uzun ve zarafeti olmayan insanlar için özellikle kadınlar için kullanılır. (LKN, 2005, s. 652)

(2) Στα χίλια χρόνια μια φορά χορεύει κι η καμήλα: (*Bin yılda bir deve de dans eder*): İçe dönük ve ciddi birinin, biraz da abartarak, karakterinin neşeli yanını ortaya koyduğunda söylenir. (Anagnostopoulou ve Bousouíni - Gkésoura, 2010, s. 149).

Tablo 1. Yunanca Kalıplaşmış İfadelerde Geçen Yük Hayvanları

Yük Hayvanı	Kullanım Sıklığı
Γάιδαρος - Eşek	40
Άλογο - At	12
Μουλάρι - Katır	3
Καμήλα - Deve	2

3.2. Türkçede Yük Hayvanı İçeren Kalıplaşmış İfadeler

3.2.1. Eşek - Γάιδαρος

(1) Eşeğe binmeden ayaklarını sallamak: Bir işin daha başındayken, iş olmuş bitmiş, gerçekleşmiş gibi sevinmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 338).

(2) **Eşeğe** gücü yetmeyip semerini dövmek: Kızdığı kimseye bir şey yapamayacağını bildiğinden, hıncını onun yanında çalışan kimselerden almak, onun buyruğundakileri hırpalamak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(3) **Eşeğin** aklına karpuz kabuğu düşürmek: Birinin aklına bir şeyi getirmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(4) **Eşeğin** büyüğü ahırda kaldı: Bir iş yapılırken, o işle ilgili çok önemli bir şeyin unutulmuş olduğu anımsanınca söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(5) **Eşek** başı: Bir yerde yönetici olduğu halde yetkisini kullanamayan, yetkisi önemsenmeyen kimse (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(6) **Eşek** büyüdü, semeri küçüldü: Büyüyünce giysisi dar gelen çocuklar için şaka olarak söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(7) **Eşek** cenneti: *arg.* Öbür dünya (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(8) **Eşek** cennetine göndermek: *arg.* Öbür dünyaya yollamak, öldürmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(9) **Eşek** cilvesi: Kaba davranışlarla gösterilmeye çalışılan naz, kaba kırıtma (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(10) **Eşek** gibi: İncelikten uzak, düşüncesiz, kaba (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(11) **Eşek** inadı: Aşırı inat, aşırı direnme (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(12) **Eşek** kanıyla aşılınmak: Aşırı ölçüde vurdumduymaz olmak, çok soğukkanlı olmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(13) **Eşek** kuyruğu gibi, ne uzar ne kısalır: Geliri, iş durumu, görevi vb. Aynı kalan kimseler için) hiçbir gelişme, ilerleme göstermez, olduğu gibi sürer gider (Püsküllüoğlu, 2006, s. 340).

(14) **Eşek** kafalı: Kalın kafalı, aptal, anlayışsız, kavrayışsız (kimse) (Püsküllüoğlu, 2006, s. 340).

(15) **Eşeklik** etmek: (birine) çok kaba davranmak, düşüncesizlik etmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 340).

(16) **Eşek** sudan gelinceye kadar dövmek: Uzunca bir süre iyice dövmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 340).

(17) **Eşek** şakası: Kaba, incitici ağız ya da el şakası (Püsküllüoğlu, 2006, s. 340).

(18) **Eşekten** düşmüş karpuzla dönmek: Çok şaşkınlığa uğramak, çok kötü bir duruma düşmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 340).

(19) Ölme **eşeğim** ölme: Olacağı söylenen ama olma umudu bulunmayan bir şey için, umutsuz bir bekleyişi anlatmak için söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 641).

(20) Anasını **eşek** kovalasın: Sözü edilen kişi ya da işten duyulan bıkkınlığı anlatmak için söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 84).

(21) Atına **eşek** mi dedik?: Küçümseyecek bir davranışta bulunmadık (Püsküllüoğlu, 2006, s. 110).

(22) Atını (ya da **eşeğini**) sağlam kazığa bağlamak: İşini güvenceye almak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 339).

(23) Attan inip **eşeğe** binmek: Bulunduğu iyi bir aşamadan daha aşağı bir aşamaya inmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 112).

(24) At yerine **eşek** bağlamak: Ayrılan değerli bir kimsenin yerine değersiz birini getirmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 113).

(25) Damgalı **eşek**: Herkesçe kötü olarak tanınan kimse (Püsküllüoğlu, 2006, s. 259).

3.2.2. At/ Beygir - Αλογο

(1) **Ata** et, ite ot vermek: Kişilere işlerine yaramayan şeyi ya da ilgili olmadıkları görevi vermek (Aksoy, 2015, s. 589).

(2) **Ata** nal çakıldığını görmüş, kurbağa ayaklarını uzatmış: Değerli kimselerin hakkı olan şeyleri, buna layık olmayan da istiyor (Aksoy, 2015, s. 589).

(3) **At** (ya da atlar) anası: İriyarı, erkeksi kadın (Aksoy, 2015, s. 589).

(4) **At** başı gitmek: Aşağı yukarı aynı durumda olmak, eşit durumda olmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 107).

(5) **At** çalıdıktan sonra ahır kapısını kapamak: Zarara uğradıktan sonra önlem almak (Aksoy, 2015, s. 589).

(6) **At** elin, it elin, bize ne?: Herkes kendi malını istediği gibi kullanır, yönetir (Aksoy, 2015, s. 589).

(7) **At** görür aksar, su görür susar: Gördüğü her şeyi kendisine gerekli olmasa bile, edinmek ister (Aksoy, 2015, s. 591).

(8) **Atı** alan Üsküdar'ı geçti: Fırsat elden gitti; artık yapılacak iş kalmadı (Aksoy, 2015, s. 591).

(9) **Atı** eşkin, kılıcı keskin: Her bakımdan güçlü; istediğini yapabilir (Aksoy, 2015, s. 592).

(10) **Atına** eşek mi dedik?: Onu küçümseyen bir davranışımız olmadı (Aksoy, 2015, s. 592).

(11) **Atımın** başı yumuşak: İnatçı değilim, uysalım (Aksoy, 2015, s. 592).

(12) **Atın** yüğrükse bin de kaç: Olanağın varsa kendini kurtar (Aksoy, 2015, s. 592).

(13) **At** izi it izine karışmak: Toplum, değerli ve değersiz kimselerin ayırt edilmediği bir hava içinde olmak (Aksoy, 2015, s. 592).

(14) **At** koştur: O kadar geniş ki (Aksoy, 2015, s. 592).

(15) **Atla** arpayı dövüştürmek: Birbirlerinden ayrılmaları olanağı bulunmayan iki arkadaşın arasını bozacak denli kötü huylu (Aksoy, 2015, s. 592).

(16) **Atlı** üstünde kazma kazmak: Güç bir işi hiç yorulmadan yapmaya girişmek (Aksoy, 2015, s. 594).

(17) **Atlıyı** atından indirmek: Bir kimsenin, yolunda olan işini zorbalıkla bozmak (Aksoy, 2015, s. 593).

(18) **At** oynatmak: Üstünlüğünü becerileriyle göstermek (Aksoy, 2015, s. 593).

(19) **Atta** duran var, durmayan var: Herkesin gücü, becerisi bu işi başarmaya elverişli değil: Yapabilecekler de var, yapamayacaklar da (Aksoy, 2015, s. 593).

(20) **Attan** inip eşeğe binmek: Bulunduğu aşamadan aşağı bir aşamaya düşmek (Aksoy, 2015, s. 593).

(21) **At** var, meydan yok: İş yapacak güç ve araç var, ama bunları kullanma alanı ve konusu yok (Aksoy, 2015, s. 594).

(22) **At** yerine eşek bağlamak: Ayrılan değerli bir kişinin yerine değersiz birini getirmek (Aksoy, 2015, s. 594).

(23) İşi üç nalla bir **ata** kaldı: Eline önemsiz bir olanak geçince büyük işlerin düşüne kapılanlar için söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 490).

(24) Menzilci **beygiri** gibi koşmak: İş çıkarmak için koşturup durmak, durup dinlenmeksizin çalışmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 603).

(25) Üç nalla bir **ata** kalmak: Eline pek değeri olmayan, ama bir işe yarama olasılığı da bulunan bir şey geçiren kimse, bunu elde etmek istediği çok büyük bir değer bir parçası saymak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 771).

(26) İsteddiği gibi **at** oynatmak: Önünde hiçbir engel bulunmamak, kimseye aldırmayıp istediği gibi davranmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 483).

(27) Yek **at**, yek mızrak: Yanına hiçbir şey ve hiçbir kimse almadan, tek başına (Püsküllüoğlu, 2006, s. 803).

3.2.3. Katır - Μουλάρι

(1) **Katır** gibi: İnatçı kimse (Püsküllüoğlu, 2006, s. 531).

(2) **Katır** inadı: Aşırı inat, aşırı huysuzluk (Püsküllüoğlu, 2006, s. 532).

(3) **Katır** kuyruğu gibi kalmak: Bir işte hiç ilerleyememek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 532).

(4) **Katır** sidiği: *arg.* Bira (Püsküllüoğlu, 2006, s. 532).

3.2.4. Deve - Καμήλα

(1) Bey **devesi** (danası) gibi yan gelip geviş getirmek: İş yapmadan yiyip içip keyfine bakmak (Aksoy, 2015, s. 637).

(2) **Deve** değil ki yedi yerinden boğazlansın: Gereken fedakarlığı yaptı. Yeniden birçok fedakarlıklar yapması isteniyor. Bu kadarı da fazla anlamında kullanılır (Aksoy, 2015, s. 715).

(3) **Devede** kulak: Büyük bir varlıktan ya da işten çok küçük bir parça (Aksoy, 2015, s. 715).

(4) **Deve** edilmek: *arg.* (Bir şey) aşırı olmak, çalınmak, hırsızlanmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 273).

(5) **Deve** kini: Unutulmayan, sönmeyen büyük kin (Aksoy, 2015, s. 715).

(6) **Deve** nalbanda bakar gibi: Hiç görmediği, yadırgadığı bir şeye bakarcasına, ters ters bakmak (Aksoy, 2015, s. 715).

(7) **Deve** olmak: *arg.* (Bir nesne, özellikle para) ortadan yok olmak, çalınmak, alınmak, aşırı olmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 274).

(8) **Deve** yapmak: Birinin parasını, eşyasını kendine mal etmek (Aksoy, 2015, s. 716).

(9) **Deveye** binmek: *arg.* Esrar eksikliği içinde sallanma duygusuna kapılmak, esrar çekmek (Püsküllüoğlu, 2006, s. 274).

(10) **Deveye** “boynun eğri” demişler, “nerem doğru ki?” demiş: Baştan aşağı yanlış olan bir iş için söylenir (Püsküllüoğlu, 2006, s. 274).

(11) **Deveye** hendek atlatmak: Bir kimseye, altından kalkamayacağı, yapamayacağı bir işi yaptırmaya çalışmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 274).

(12) **Deveyi** düze çıkarmak: Güçlükleri giderip işleri yoluna koymak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 274).

(13) **Deveyi** hamuduyla yutmak: Yasal olmayan yollardan büyük yarar sağlamak, herkesin gözü önünde büyük hırsızlık yapmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 274).

(14) **Deve** yürekli: Çok korkak (kimse) (Püsküllüoğlu, 2006, s. 274).

(15) Halep yolunda **deve** izi aramak: Karmakarışık bir biçimde bir arada bulunan pek çok ve benzer şey arasından, aradığını bulmaya çalışmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 422).

(16) Pireyi **deve** yapmak: Küçük, önemsiz bir olayı çok büyütme, abartmak (Püsküllüoğlu, 2006, s. 665).

(17) Ya bu **deveyi** gütmeli ya bu diyardan gitmeli: Koşullara uyulması, bir işin yapılması gerektiğini, yapılmazsa orada kalınamayacağını anlatır (Püsküllüoğlu, 2006, s. 787).

(18) Ya **deve** ya deveci: Uzak gelecek için verilen sözden korkulmamasını, ilerde koşulların, durumların değişebileceğini anlatır (Püsküllüoğlu, 2006, s. 788).

(19) Yok **deve**: Çok abartmak, daha neler! (Püsküllüoğlu, 2006, s. 813).

Tablo 2. Türkçe Kalıplaşmış İfadelerde Geçen Yük Hayvanları

Yük Hayvanı	Kullanım Sıklığı
At - Αλογο	27
Eşek - Γάιδαρος	25
Deve - Καμήλα	19
Katır - Μουλάρι	4

3.3. Tartışma ve Yorum

3.3.1. Eşek - Γάιδαρος

Eşek hayvan adını Yunancada pek çok olumsuz özelliği ve bariz antropomorfizmle (insan biçimcilik) birlikte görüyoruz. Örneğin; boyun eğmesi öğretilmediğinde güçlenir ve semeri kabul etmez ‘*Έσεσμάρωτο γαϊδούρι*’ (Eyersiz eşek). Fakat eyer takıldığında da bu durum devam eder yani eşek her zaman eşektir, islah olmaz ‘*Γάιδαρος πάντα ο γάιδαρος, κι ας τον φορούν και σέλα*’ (Eşeğe eyer taksalar bile eşek her zaman eşektir), ‘*Γάιδαρος αει γάιδαρος*’ (Eşek hep eşek). Bu nedenle çoğunlukla duyarsızlık ve cehaletle karakterize edilir ‘*Του γαϊδάρου χάρη κάνεις, μόνο τ’άχερά σου χάνεις*’ (Eşeğe iyilik yaparsan, sadece samanını kaybedersin), üstelik iyi davranışı da hak etmez, ‘*Οποιοσ χαϊδεύει γάιδαρο μαζεύει καρβλινες*’ (Eşeği okşayan gübrelere toplar).

Kimi ifadelerde eşek; kavgacı ve kirli yönleriyle karşımıza çıkar ‘*Δυο γαΐδαροι μάλωνανε σε ξένο αχυρώνα*’ (Yabancı bir ahırda iki eşek tartışıyordu) hatta eşek dışkısına ve diğer bedensel işlevlere de atıf vardır ‘*Γαΐδαρος κλάνει στο Φασουλά το χάνι*’ (Eşek Fasoulas’ın hanında osurur).

Bazı ifadelerde ise mizahın ötesinde kaba ve kötü karakterin göstergesidir ‘*Γαΐδοῦρι κλάνει στο Μοριά, στην Πόλη φτάνει η μυρωδιά*’ (Mora’da eşek osurur, İstanbul’a kokusu gelir), ‘*Χτύπησε το γαΐδαρο ν’ακούσεις τις πορδές του*’ (Osuruşunu duymak için eşeğe vur). Aynı zamanda sahip olduğu tembellik sonucunda ortaya çıkan olumsuz sonuçları da göz önüne serer ‘*Το χέρσο χωράφι το χέζει ο γαΐδαρος*’ (Eşek çıplak tarlaya pisler).

Eşek sesinden yola çıkan bir dizi nitelik; onu ağzı bozuk gürültücü ve huysuz biri olarak tanımlar ‘*Κι ασ έχει ο γαΐδαρος φωνή, για ψάλτη δεν τον κράζουν*’ (Eşeğin sesi olsa da, ona şarkıcı demiyorlar).

Tamamen kültürsüz, kaba biri için söylenen ‘*Γαΐδαρον λόραν έπαιζαν κι αυτός τ’αρτιά του τάραξε*’ (Eşeğe lir çaldılar, o da kulaklarını dikti), kendisinin hiçbir farkındalığı olmadan başkalarını onaylama eğiliminin olduğunu gösteriyorlar ‘*Είπε ο γαΐδαρος τον πετεινό κεφάλι*’ (Eşek horoza kalın kafalı dedi). Son olarak başka bir ifade de yine aynı konuda bariz bir küçümseme görüyoruz (tamamen önemseyemediğimiz dikkat ettiğimiz yapmamamız gereken bir şey hakkında söyleniyor çünkü durum kızışıyor tıpkı efsanede eşeğin düştüğü kuyunun suyu gibi ‘*Μη στάξει η ουρά του γαΐδαρου*’ (Eşeğin kuyruğu damlamasın) ve bununla birlikte zayıf olanın de nasibini aldığı ifadeler ortaya çıkar ‘*Το χαμηλό το γαΐδαρο όλοι τον καβαλάνε*’ (Alçak eşeğe herkes biner) ya da haksız yere terfi ettirilir ‘*Δουλεύουνε τα άλογα, και τρώνε τα γαΐδοῦρια*’ (Atlar çalışır eşekler yer).

Hiçbir ödül ve karşılık olmaksızın yaşanan ‘*Ο πεινασμένος γαΐδαρος ξωλιές δε λογαριάζει*’ (Aç eşek sorayı hesaplamaz) ya da haksızlık durumunda ‘*Αντι να βογκάει το γαΐδοῦρι βογκάει το σαμάρι*’ (Eşek anıracığına, semeri anırır), hoşnutsuzluğunu dile getirse bile onu devirmenin imkansızlığı ‘*Όσο ο γαΐδαρος γκαρίζει, τόσο ο κόλος του ανοίγει*’ (Eşeğin anırtır kışının açılması) ve bazıları mutlu olsa bile neşe ve zevkin yoksunluğu ‘*Στο γάμο πάει ο γαΐδαρος ή για νερό ή για ξύλα*’ (eşek düğüne ya su için gider ya da oduna gider), ‘*Καποϊανού του χάριζαν ένα γαΐδαρο κι αυτός τον κοιτάζε στα δόντια*’ (Birine eşek hediye edildi o da dişlerine baktı).

Eksikliğinin olumsuz etkileri dolayısıyla eşeğin değeri çağrışımsal olarak örneklendirilmiştir ‘*Κάλλιο γαΐδοῦρόδε, παρά γαΐδοῦρογύρενε*’ (Eşeği aramak yerine onu sağlam kazığa bağlamak yeğdir), ‘*Γαΐδαρος δεμένος, νοικοκόρης αναπαυμένος*’ (Eşek bağlı, sahibi istirahatte). Bu nedenle de sahibin olağan şiddet davranışları kınanır ‘*Χτυπάει το γαΐδοῦρι του, ζημιώνει το σακούλι του*’ (Eşeğine vurur, çuvalına zarar verir) ve onu akbabalardan ve yırtıcı kuşlardan yani kötü niyetle istismar eden kişilere karşı koruma ihtiyacı ‘*Η κουρούνα το γαΐδοῦρι για καλό δεν το φειρίζει*’ (Karga eşeğin bitini hayrına kemirmez) ifadeleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Kırsal yaşamla olan doğal bağı ‘*Πετάει ο γαΐδαρος; Πετάει*’ (Eşek uçar mı? uçar) bu aynı zamanda kavramsal düzeyde olası olmayan, absürt durumun kabulünü ve kırsal toplumdaki güçlülerin söz ve kararlarıyla zorla rıza gösterilmesini ifade eder ‘*Φταίει ο γαΐδαρος και δέρονουν το σαμάρι*’ (Eşek suçlu olur, semerini döverler).

Ata birçok olumlu nitelik atfediliyorken eşeğe her iki dilde de özellikle ölüm, cehennem ve hapisaneyle özdeşleştirilen pek çok olumsuz çağrışım bulunmaktadır ‘*Eşek cenneti, eşek cennetine gitmek, eşekleri cennete göndermek*’ gibi. ‘*Eşek kanıyla aşılınmak*’ fazla duyarsız olmak, kabalık etmek ‘*Eşeklik etmek*’ gibi niteliklere atfedilir. ‘*Eşek gibi*’ saçma konuşan, kaba, incelikten uzak, pervasız ‘*Eşek kafalı*’ kalın kafalı, aptal duyarsız kimseler için kullanılır. ‘*Eşek şakası*’ yine kaba bir şaka iken ‘*Eşek cilvesi*’ hoşgörüsüz ve

aptal insanlar başkalarının hoşuna gideceğini düşünerek sert ve kırıcı şeyler söylenmesini ifade eder. 'Eşek inadı' aşırı inatçılık, aşırı direnç, sözde itaatsizliği 'Anasını eşek kovalasın' kişinin can sıkıntısı, yorgunluğu veya bir işi bilmemesini anlatmak için söylenir. 'Eşek başı' ise bir yerde, bir toplulukta yetkisini gereği gibi kullanamayan iktidarsız veya yetkisi göz ardı edilen amir, yönetici anlamına gelir.

'Eşeğe binmeden ayaklarını sallamak' bir işin başındayken bitmiş gibi sevinmek, 'Eşeğin büyüğü ahırda kaldı' bir iş bitti sanılırken çok önemli bir şeyin unutulduğunu ve sonrasında ise sahibinin kendisine karşı şiddet içeren davranışlarını ortaya çıkarır 'Eşek sudan gelinceye kadar dövmek'. Buna paralel olarak aynı zamanda sahibinin küstahlığına da atıf vardır 'Eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmek' bu ifadenin Yunanca karşılığı ise şöyledir 'Φταίει ο γάιδαρος και δέρνουν το σαμάρι' (Eşek suçlu olur semerini döverler).

Aynı grupta insanla hayvanın ve aslında yoksulun özdeşleştirilmesinin tekrarlandığı 'Eşek büyüdü, semeri küçüldü' ifadesi yer alıyor. Önceki durumda olduğu gibi ne elbiseyi, ne semeri, ne eşeği değiştirecek imkanı olmayan kişiler için yoksulluğa atıf olan ifadelerdendir. 'Eşek kuyruğu gibi, ne uzar ne de kısalır' geliri ve çalışma durumu aynı kalanlar için herhangi bir gelişme ve ilerleme olmaksızın durgunluğu ifade eder.

Son olarak, iki ifadede eşeğin en sevdiği meyve olan karpuzla ortak temsili vardır 'Eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürmek' gerçek bir neden olmaksızın gereksiz bir şeyi birinin aklına getirmek, yeri ve zamanı değilken gündemde olmayan bir konu hakkında konuşmak gibi. Karpuzların şeker oranı yüksektir bu da çok sevmelerine rağmen eşekler için iyi değildir. Bu yüzden onları kaybetmek hayal kırıklığı ve başarısızlık anlamlarına gelir 'Eşekten düşmüş karpuzla dönmek' güçlüyken olumsuz duruma geçişin ifadesini göstermektedir.

3.3.2. At/ Beygir - Άλογο

Atın her iki dilde de çok yönlü olumlu karşılıkları bulunmaktadır. İlk düzeyde kısırlaştırılmamış üreme için kullanılan hayvanı, ikinci düzeyde ise insanı ve onun kimliğini ifade eden 'Βαρβάτος - Βαρβάτο άλογο' ifadesi yankılanmaktayken, Türkçede atın erilliği 'At (ya da atlar) anası' iriyarı, erkeksi kadın ifadesiyle ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu ifadede de güçlü androjen bir yapıya atıf vardır. Aynı zamanda büyüklük, değer, yüksek vasıf, başarı, kendi kendine yeten anlamlarıyla 'Το άλογο μονάχο του αυξάνει την ταγή του' (Yalnız at rütbesini yükseltir) ve Türkçede de 'Yek at, yek mızrak' ifadesiyle görmekteyiz. Tabii ki usta bir at binicisi ve at terbiyecisi olan bozkır savaşçılarına da atıfta bulunarak 'Atta duran var, duramayan var', biniciliği bilmemek utanç verici olduğu için de 'Atlıyı atından indirmek' ifadelerini görmek mümkündür. At üzerindeki yapılanlarla ilgili 'Atlı ases gibi gezmek', her savaşta galip gelenler cesur savaşçılar içinse 'Atı eşkin kılıcı keskin' ifadelerini mevcuttur.

Atın hızı için 'Atın yüğrükse binde kaç', savaşta kurtarıcı ve binicisine kaçma yeteneği sunan ama fırsatı kaçıranlar içinse 'Atı alan Üsküdar'ı geçti', tetikte olma ve gözlem yeteneğinin göstergesi olarak ise 'At görür aksar, su görür susar' ifadesiyle güçlerinin yanı sıra asi doğaları, onları evcilleştirmenin ve dönüştürmenin zorluğu da dikkat çekicidir.

Atların rekabetçilik ve mücadele ruhu gibi yeteneklerini 'At oynamak', 'At koşturmak', 'At başı gitmek' ifadelerinde görebiliriz. Aynı zamanda gülünç olmasa da başarısız, taklit etme girişimlerini üstün birine karşı takınılan olumsuz insan tutumlarını ifade etmek için de kullanılır 'Ata nal çakıldığını görmüş, kurbağa ayaklarını uzatmış' buna paralel olarak Yunancada da benzer bir olumsuz ifade karşımıza çıkmaktadır 'Όταν σκοντάφει τ'άλογο, όλοι του λένε "τόφλα"' (At tökezlediğinde herkes ona 'kör' der) yani

herkes en ufak bir hatayla yetenekliyi eleştirir ya da gizliden gizliye işlerine bulaşmama uyarısıyla birleşir ‘At elin, it elin bize ne?’ ifadesinde olduğu gibi.

‘Το πληγιασμένο τ’ άλογο σαν δει τη σέλα, τρέμει’ (Yaralı at eyeri görünce titrer) ifadesinde insanın ata olan duygusal bağı açığa çıkar. Ata sahip olmak zenginliğin, yokluğu ise yoksulluğun göstergesidir ‘Αυτοί δεν έχουν άλογα, τα πόδια καβαλάνε’ (Atları yok, ayaklarına binerler). Yani korunması gereken değerli bir varlıktır ‘Atını (ya da eşeğini) sağlam kazığa bağlamak’ ifadesi işini güvenli hale getirmek için önlem alması gerektiğini vurgular. İnsanın hayvanlarına bakamaması, bunun uzantısı olarak potansiyelini kullanma konusunda da genel bir yetersizliğe işaret ediyor ‘Ατα et, ite ot vermek’. Belirtmek gerekir ki; belli bir hayvan için olumsuz bir ifade veya ortak bir telkin yoktur. Yalnızca hayvanla ilişkinin kabul edilmiş değer kodunu, kendi zevki adına ihlal eden insan için atıf vardır ‘İstediği gibi at oynatmak’ yani kimseye aldırış etmeden dilediği gibi hareket eden insanlar olduğu gibi.

Belirli bir hayvanla doğrudan bağlantılı olan nesnelere de ona atfedilen ve başka nesnelere aktarılan olumlu nitelikleri kazanır veya gerçek dışı ulaşılamaz olanı ifade eder. Örneğin büyük hayaller kuran kişiler için söylenen ‘İşi üç nalla bir ata kaldı’ ifadesinde olduğu gibi içinde bulunduğu duruma ve derdine çare bulmak için kendisine yardım edemeyecek yerlerden ve kişilerden yardım bekler çünkü dört naldan biri eksiktir. ‘At var meydan yok’ ifadesinde at için gerekli geniş alanın olması bize bir şeyler yapabilme gücü verir fakat onu kullanmak mümkün değildir çünkü uygun koşullar yoktur. Görece daha yeni olan beygir teriminin kullanımı ise ilginçtir. Atın en önemli niteliği hızıdır ki her iki dilde de tekerlekli araçların gücünü belirtmek için kullanılan bir terimdir. Atın hızına yapılan atıfa bir örnek olarak da ‘Menzilci beygiri gibi koşmak’ ifadesini verebiliriz.

Atın değer olarak eşeğe benzetilmesi, eşeğin açıkça küçümsenmesiyle karşımıza çıkar ‘Atına eşek mi dedik?’, ‘Όταν φορήσουν τ’άλογα, τιμή έχουν τα γαϊδοόρια’ (Atlar öldüğünde, eşekler onurlandırılır). Tabii ki açık antropomorfizm bağlamında, iki insan arasında karşılaştırma yaparak: değerli, önemli, asil, güçlü, yetenekli, çalışkan ile değersiz, önemsiz, kaba, görgsüz, beceriksiz ve kalitesiz ‘At yerine eşek bağlamak’ yani değerli bir kişiyi değersiz bir kişiyle değiştirmek anlamında kullanılır. Tıpkı kişinin sahip olduğu değerli bir hakkı kaybetmesi durumunda ‘Ατταν inip eşeğe binmek’ yani yüksek bir seviyeden daha düşük bir seviyeye inmesi durumunda kullanıldığı gibi. Ayrıca değerlendirme ölçeğiyle de karşımıza çıkar ‘At izi it izine karışmak’ bu ifadede bir karmaşa yaratıldığı ve iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırmanın mümkün olmadığı durumlar için kullanıldığını görmekteyiz.

3.3.3. Katır - Μουλάρι

Katırın atlardan daha güçlü, yük taşımada daha dayanıklı, kötü hava koşullarında ve zor alanlarda güvenli bir şekilde hareket etme yeteneğine daha fazla sahip bir hayvan olarak ifade edilmesi ilginçtir. Yunanca ‘Δουλεύει σαν μουλάρι’ (Katır gibi çalışıyor) ifadesiyle yukarıda bahsedilen olumlu özellikleri övülür. Buna karşın her iki dilin de aşağılayıcı çağrışımları bulunan ifadeleri vardır. Olumsuz bir değerlendirme olarak muhtemelen her iki kültürün de onu yozlaşmış bir at olarak gören tavrını yansıtıyor ‘Μουλάρι ποιος σε γέννησε; Τ’ άλογο είν’ο θείος μου’ (Seni kim doğurdu Katır? At benim amcamdır) ve onun eşek soyundan gelmesi vurgulanır ‘Το μουλάρι κι αν παινιέται, από γάιδαρο κρατιέται’ (Katır övünse de kökeni eşeğe dayanır) uzak asil bir kökenden dolayı övülen kişinin kökenini ve konumunu örtmek istediğini belirtmek için kullanılır. Başka bir olumsuz yaklaşım ise katır kuyruğunun kısa olmasından mütevellit bu fiziksel özelliği ile mesleki durgunluğu çağrıştırdığı bir ifade ‘Katır kuyruğu gibi kalmak’ yani bir

işte hiç ilerleyememe durumuyla karşımıza çıkmaktadır. Yine başka bir ifadede Türk kültüründe pek de popüler olmayan bir içkiyi, fiziksel tiksintilere benzetererek kötü bir bira için kullanılan *'Katır sidiği gibi'* ifadesi küçümseyici anlamda kullanılır. Türkçede aynı zamanda katıra *'Katır gibi'*, *'Katır inadı'* ifadelerinin aşırı inatçılık, aşırı huysuzluk vasfı verildiğini de görmekteyiz.

3.3.4. Deve - Καμήλα

Daha önceki dönemlerde deve Türk ve Arap kültüründe ulaşım aracı olarak baskın bir konuma sahipti. *'Halep yolunda deve izi aramak'* yani bir çok şey arasında birbirine benzeyen durumları bulmaya çalışmak anlamında kullanılır. Yunancadan farklı olarak Türkçede başlangıçta fiziksel özelliği ve hacminin büyük olmasına yapılan bir atıf görüyoruz *'Pireyi deve yapmak'* küçük önemsiz bir olayın büyütülmesi, abartılması anlamında kullanılırken bu hacim orantısız derecede küçük kulaklarıyla birleştiğinde ise *'Devede kulak'* ifadesi büyük bir bütün için çok önemsiz ve küçük bir şey anlamında kullanılarak, o bütünü küçük bir parçasına gönderme yapar. Yine başka bir ifadede devenin fiziksel özelliklerine atıfta bulunarak uzun ve çarpık boynu için söylenen *'Deveye boynun eğri demişler nerem doğru ki demiş?'* ifadesi baştan sona yanlış olan bir iş için kullanılmaktadır. Devenin vücudunun düzensiz şekli *'Deveyi düze çıkarmak'* ifadesinde ise hataları düzeltmek ve işleri doğru yapmak anlamıyla kullanılır. Hareket tarzıyla ilgili kendine özgü ortaya çıkan bu hareketlilik *'Deveye binmek'* ifadesiyle ortaya çıkmaktadır. Yunancada fiziksel özellikleriyle ilgili sadece iki ifade ortaya çıkıyor. Uzun boyu abartılarak *'Ψηλός /ψηλή σαν γκάμηλα'* (Deve gibi uzun) olumsuz bir anlamla ama aynı zamanda hareket kabiliyeti onu dans etmekte aciz kılan, zarafetten yoksun bir kişi hakkında alaycı, ironik yorumlara yol açar *'Στα χίλια χρόνια μια φορά χορεύει κι η καμήλα'* (Bin yılda bir deve de dans eder).

Antropomorfizmin ortaya çıktığı ifadelerle örnek olarak Türkçede, çalışmadan tembelce hazıra konmayı bekleyen kişiler için *'Bey devesi gibi yan gelip geviş getirmek'*, çok korkak kişiler için söylenen *'Deve yürekli'* ve eskimeyen bir nefret için ise *'Deve kini'* gibi olumsuz çağrışımları olan ifadeleri ekleyebiliriz.

Tüm bu atfedilen olumsuz anlamsal yükün yanında devenin dayanıklılığı, çalışkanlığı, meşakkatli işlere cevap vermesi yönüyle de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; *'Deve değil ki yedi yerinden boğazlansın'*, zor bir işi başarınca söylenen *'Deveye hendek atlatmak'*, uzak gelecek için verilen şüpheli sözler için *'Ya deve, ya deveci'*, bulunduğu yere gösterdiği uyum yeteneği için *'Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli'* gibi bu özellikleri onu değerli kılıyor.

Sonuç

Türkçe ve Yunancada yük hayvanları ile sınırlandırdığımız kalıplaşmış ifadeler çalışmamızın bulguları aşağıdaki özellikleri taşımaktadır.

Türkçede 4 farklı yük hayvanı ile oluşturulan 75, Yunancada 4 farklı yük hayvanı ile oluşturulan 57 kalıplaşmış ifade tespit edilmiştir. Tespit edilen bu ifadelerin her iki dilde olan kullanım sıklığı aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir. Türkçe ve Yunancada yer alan ifadeler çoğunlukla eşdeğer anlamsal çağrışımlar göstermektedir. Ancak sayı olarak baktığımızda Türkçede at ve deve, Yunancada ise eşek ile oluşturulan ifadelerin kullanımları neredeyse iki kat farkla karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3. Türkçe ve Yunancada Kalıplaşmış İfadelerde Geçen Yük Hayvanlarının Kullanım Sıklığı

Yük Hayvanları	Türkçe Kullanım Sıklığı	Yunanca Kullanım Sıklığı
At - Άλογο	27	12
Eşek - Γάιδαρος	25	40
Deve - Καμήλα	19	2
Katır - Μουλάρι	4	3

Türkçede at hayvan ismi ile oluşturulan kalıplaşmış ifadelerin sayıca Yunancadan fazla olmasını şu şekilde açıklayabiliriz. At; Kur'an-ı Kerim'de bahsi geçtiği ve hatta yetiştirilmesi ve bakımı konusunda tavsiyelerde bulunulduğu için Müslüman geleneğinin yanı sıra bozkır kültürünün de bir parçasıdır. At figürü kültürel ve mitolojik değerler bağlamında Türkler açısından önemli bir yere sahiptir. Hatta Türklerin ailelerinden sonra, ikinci değerli varlıklarının atları olduğu söylenir. Türk mitolojisinin ilk destanlarından bu yana savaşılan, yol gösterici olan, sahibinin en yakın dostu ve yoldaşı olan, hususi ad ve ünvanlar verilen, öldüğü zaman törenlerle gömülen ve kutsal sayılan at; Orta Asya'da göçebe atlı kültür olarak yüzyıllar boyunca töre ve geleneklerde yer almıştır (Özkartal, 2012, s. 68). Kaşgarlı Mahmud'un, *Dîvânü Lugâti't-Türk'te* yer verdiği gibi *'kuş kanadıyla, er atıyla'* ve *'Türk çadırda doğar, at üzerinde ölür'*, *'At yiğidin yoldaşdır'* gibi ifadeler Türklerin ata atfettiği önemi göstermektedir (Atlı, 2019, s. 2272). Bu savaş geleneği, mitolojik ve sembolik düzeyde Homeros'un şiirinde olduğu gibi Truva atıyla atın gizli gücünde, bir savaşı kazanma ve bütün bir şehri yenme yeteneğinde yankılanabilir. Hristiyan geleneğine göre de İsa at üzerinde taşınmaktadır. Ancak Yunan toplumunda; atın egemen olduğu bozkır uygarlığının göçebe ve savaşçı geçmişi değil, eşiğin varlığının baskın olduğu tarımsal bir geçmiş vardır.

Yunancada eşek hayvan isminin kullanım sıklığının pek çok olumlu çağrışımıyla Türkçeden fazla olmasının nedeni belki de eski Yunanlıların eşekleri pek çok erdem simgesi, kutsal hayvan ve iyi bir alamet olarak görmesi de olabilir. Bununla birlikte Yunan mitolojisinde yer alan hikayelerde de eşek ve katırın yük hayvanları olarak kullanıldıklarını hatta bayramlarda çalıştırılmalarının yasak olduğunu görmekteyiz (Grimal, 1997, s. 132). Ayrıca eşek ve katır kırsal toplumda insanlar için önemli bir ulaşım aracıdır. İklima ve sıcaklıklara bağlı olarak zor ve dağlık alanlar için kullanımı uygun olmasıyla sıklık açısından da Yunancada ilk sırada yer alır. Olumsuz bir anlam yüküne sahip görünmesine rağmen, tam tersine çoğunlukla varlıklı kırsal aileler tarafından kullanılmasıyla aslında her iki dilin de değerlendirme ölçeğinde yüksek bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Türkçede Nasreddin Hoca'nın bir mitinden türetilen *'ölme eşeğim ölme'* ifadesiyle insan ve hayvan arasındaki pozitif bir şefkat ilişkisini, eşiğiyle yoksulluğu paylaştığı için insanın yaşam kaygısını anlatmaktadır. Aynı mitin transkripsiyonundan türeyen ve anlamsal olarak eşdeğeri olan ifade Yunancada da vardır. *'Ωσπου να βγει το τριφύλλι, φόφησεν ο γάιδαρος'* (Yunca topraktan bitene kadar eşek öldü).

Türkçede deve ile ilgili kalıplaşmış ifadeler ise Yunancaya nazaran öne çıkmaktadır. Önceki dönemlerde deve Türk ve Arap kültüründe ulaşım aracı olarak baskın bir konuma sahipti. Dede Korkut Hikayeleri'nde de ismi geçen deve hayvan ismi; göçebe Türk toplumunun sosyal ve iktisadi hayatında at kadar olmasa da önemli bir yer tutar. Hatta eski Türklerce bilinen ve sürülerine dahil ettikleri bir hayvandır. Selçuklulardan sonra Osmanlıların da deveyi kullandıkları bilinmektedir (Sili, 1997, s. 155-156). Deveyi Türk toplumu içinde değerli kılan nitelikleri Yunan dili toplumunda

olmayan bir durumdur. Anadolu'da yüzyıllarca birlikte yaşamış olmalarına rağmen deve ile ilgili sözlerin Yunancada yer edinmemiş olduğunu görmekteyiz.

Kaynakça

- Aksoy, Ö. A. (2015). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1*. Inkilap Kitapevi.
- Anagnostopoulou, I., Bousoúni - Gkésoura, L. (2010). 1864 paroimies kai gnomiká - kseroume ti simainoun?. *Ekdóseis METAIXMIO*.
- Atlı, S. (2019). Divanu Lügati't-Türk'teki Atasözleri üzerine yapılan bir çalışma: Abdülhak Nuri ve 'Atalar Sözü'. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2243-2279.
- Boers, F. (2003). Applied linguistics perspectives on cross-cultural variation in Conceptual Metaphor, *Metaphor and Symbol*, 18(4), 231-238.
- Colson, J. P. (2008). *Cross-linguistic phraseological studies: An overview*, In book: *Phraseology. An interdisciplinary perspective (191-206)*, Publisher: John Benjamins.
- Charteris-Black, J. & Ennis, T. (2001). A comparative study of metaphor in spanish and english financial reporting, *English for Specific Purposes*, 20, 249-266.
- Charteris-Black J. (2002). Second language figurative proficiency: A comparative study of Malay and English, *Applied Linguistics*, 23(1), 104-133.
- Deignan, A. (2003). Metaphorical expressions and culture: An indirect link, *Metaphor and Symbol*, 18(4), 255-271
- Desporte, A. & Martin-Berthet, F. (1995). Stéréotypes comparés: Noms d 'animaux en français et en espagnol, *Cahiers de Lexicologie*, 66, 115-135.
- Dobrovol'skij D. (1988). *Phraseologie als objekt der universalienlinguistik*, Leipzig: Enzyklopädie.
- Evseev, A. (1979). *Structura expresiilor frazeologice în limbile Rusă și Română*. Rezumatul tezei de doctorat. Universitatea din București, Facultatea de limbi străine, București.
- Grimal, P. (1997). *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*, Sosyal Yayınlar.
- Kövecses, Z. & Szabo, P. (1996). Idioms: A view from cognitive semantics, *Applied Linguistics*, 1/3.
- Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in culture: Universality and variation*. Cambridge University Press.
- Lexikó tis Koinís Neoellinikís. (2005). Instituto Neoellinikón Spoudón. Ídryma Manóli Triantafyllídi (5i anatyposi me veltióseis: Aprílios 2005).
- Littlemore, J. (2003). The communicative effectiveness of different types of communication strategy, *The English for International Students Unit*, 31, 331-347.
- Loukatos, D. S. (2008). Oí paroimies, Eisagogi stin Elliniki laografia, Athina.
- Natsoúlis, T. (2011). 3000 léxeis kai fráseis paroimiódeis, ekd. Smyrniotákis.
- Özkartal, M. (2012). Türk destanlarında hayvan sembolizmine genel bir bakış (Dede Korkut kitabından örnekler), *Milli Folklor*, 24(94), 58-71.

- Pántos, CH. I. (2013). Neoellinikés fráseis, Ekfráseis, paroimíes, gnomiká, ekklisiastikés ríseis, fráseis argkó. Eidikí ékdosi gia tin efimerída TO VIMA.
- Püsküllüoğlu, A. (2006). *Türkçe deyimler sözlüğü*. Arkadaş Yayınları.
- Setatos, M. (1990). Ellinikí kai tourkiki (merikes periptoseis daneismou), meletes gia tin elliniki glossa, 129-139.
- Sili, T. (1997). Atayurttan anayurda deve folkloru, *Bilig*, 4, 155-160.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2015). *Genel açıklamalı sözlük*. TDK Yayınları.
- Tomici, M. N. (1983). Zur Genesis phraseologischer Einheiten am Beispiel slavischer und nichtslavischer Sprachen im Balkanraum, In J. Matešić (Ed.), *Phraseologie und ihre Aufgaben, Beiträge zum 1. Internationalen Phraseologie-Symposium*, 12, 234-243.
- Tournier, J. (1986). Symbolique animale et traduction. *Meta*, 31(3), 332-349.